

УДК 342.7: 351.74

**Бондар Валерія Валерівна** –

кандидат юридичних наук  
завідувач кафедри адміністративного  
права та адміністративного процесу  
Херсонського факультету  
Одеського державного університету  
внутрішніх справ

**Valeriia V. Bondar** –

candidate of juridical sciences,  
head of the department of administrative law and administrative proceedings,  
Kherson Faculty of Odesa State University of Internal Affairs  
(1 Fonvizina Street, Kherson, 73000, Ukraine)

### **Нововведення в підготовці майбутніх поліцейських (аналіз чинного законодавства)**

Сучасне вітчизняне суспільство корінним чином відрізняється від попередніх епох, оскільки основною цінністю визнає саме Людину. В умовах сьогодення, коли відбувається реформування усіх без винятку правоохоронних органів на засадах, загальновизнаних у країнах-учасницях ЄС, ефективне адміністративно-правове регулювання забезпечення прав і свобод людини потребує нових підходів. Існує комплекс проблемних питань застосування поліцейськими адміністративного затримання взагалі та спеціальних засобів під час його здійснення зокрема.

**Ключові слова:** адміністративна діяльність, адміністративно-правове забезпечення, правоохоронні органи, права людини, забезпечення, дотримання прав людини.

Современное отечественное общество коренным образом отличается от предыдущих эпох, поскольку основной ценностью признает именно Человека. В условиях, когда происходит реформирование всех без исключения правоохранительных органов на основе, общепризнанных в странах-участницах ЕС, эффективное административно-правовое регулирование обеспечения прав и свобод человека требует новых подходов. Существует комплекс проблемных вопросов применения полицейскими административного задержания вообще и специальных средств во время его осуществления в частности.

**Ключевые слова:** административная деятельность, административно-правовое обеспечение, правоохранительные органы, права человека, защита прав человека.

#### **V.V. Bondar Innovation in Preparation of Future Police Officers (Analysis of Current Legislation)**

Modern domestic society is fundamentally different from previous epochs, because it recognizes the main value of the Person. In the current context of reforming all, without exception, law enforcement agencies on the basis generally recognized in the EU Member States, effective administrative and legal regulation of human rights and freedoms needs new approaches. There is a complex of problematic issues regarding the use of administrative detention by police officers in general and special means during its implementation in particular. Unfortunately, today there are occasional cases of violations of the right to liberty by police officers during administrative detention and the use of special means. Administrative detention is closely linked to the restriction of a person's freedom of liberty and therefore requires police to abide by the legal rules governing this measure of coercion. However, such a need is ripe and requires a well-considered and high-quality approach to the development and implementation of a separate normative act of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine on outlined issues. As we can see, there is a complex of problematic issues regarding the use of police administrative detention in general and special means during its implementation in particular.

**Keywords:** *administrative activity, administrative and legal ensuring, law enforcement agencies, human rights, ensuring, observance of human rights.*

**Постановкою проблеми є те, що у зв'язку з неперервним реформуванням як правоохоронних органів так і інших сфер суспільного життя, проблематику змін в підготовці майбутніх поліцейських ми не можемо не розглянути.**

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Схожу проблематику досліджували В. Авер'янов, І. Арістова, О. Бандурка, В. Басс, В. Бевзенко, О. Безпалова, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Білоус, І. Бородін, В. Галуцько, В. Гаращук, Ю. Гаруст, І. Голосніченко, С. Гончарук, І. Гриценко, Т. Гуржій, С. Гусаров, В. Гуславський, В. Демченко, О. Джафарова, Є. Додін, М. Дорогих, А. Єлістратов, В. Заросило, А. Іванишук, Р. Калюжний, В. Ковальська, А. Комзюк, С. Ківалов, В. Коваленко, Л. Коваль, В. Ковальська, С. Константінов, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Курило, М. Лошицький, А. Манжула, В. Манохін, Є. Сердюк, В. Петков, В. Плішкін, Ю. Римаренко, В. Шкарупа та ін..

**Метою роботи є акцентування уваги на дотриманні законодавства України під час адміністративного затримання поліцейськими.**

**Невирішеною проблемою** залишається те, що зважаючи на всі новації та попередній позитивний та негативний досвід підвищення рівня професійної кваліфікації поліцейських залишається на не дуже задовільному рівні.

**Виклад основного матеріалу.** Адміністративне затримання тісно пов'язане з обмеженням права особи на свободу, тому вимагає від поліцейських неухильного дотримання правових норм, якими регламентовано застосування цього заходу примусу.

Застосування адміністративного затримання часто пов'язане з необхідністю застосування спеціальних засобів, що вимагає від поліцейських належного рівня правової та тактико-спеціальної підготовки з метою дотримання по-перше, прав та свобод людини, а по-друге заходів особистої безпеки.

На жаль, на сьогодні періодично зустрічаються випадки порушення права на свободу з боку поліцейських під час адміністративного затримання та застосування

спеціальних засобів. І це в більшій мірі залежить не від їх моральних якостей, а від не досконалого знання законодавчої бази України. Знання майбутній поліцейській має отримувати не лише під час навчання, а і про самоосвіту не можна забувати. Проте, головним завданням викладачів, які займаються підготовкою майбутніх поліцейських, є дати основні направлення специфіки роботи.

Станом на сьогоднішній день основними нормативно-правовими актами, якими керуються поліцейські під час адміністративного затримання є:

- Конституція України (яка гарантує кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника» (ч. 4 ст. 29))[1].;

- Закон України «Про Національну поліцію»[2];

- Кодекс України про адміністративні правопорушення[3];

- Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [4];

- Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ України (затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 4.10.2013 №950)[5];

- Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 №1363)[6].

Слід зазначити, що керівні принципи застосування поліцією заходів примусу, а також процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності застосування спеціальних засобів поліцейськими визначено у ряді міжнародних документів, зокрема: Резолюції 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку»[7]; Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979 р.) «Декларація про поліцію»[8].

Відповідно до міжнародних стандартів та практики Європейського суду з прав людини була сформульована ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Адміністративне затримання провадиться Національною поліцією при вчиненні конкретного переліку адміністративних правопорушень, визначеного в ст.262 КУпАП.

Крім того, в даному переліку фігурує «образа» поліцейських, сутність якої не визначено в жодному нормативно-правовому акті та відповідно відсутня відповідальність за таке діяння, хоча відповідні проекти були розроблені. Такі недоліки законодавства можуть призвести до непорозумінь під час застосування адміністративного затримання поліцейськими та потребують негайного усунення. Крім того, існують й інші проблемні питання застосування поліцейськими адміністративного затримання. Так, не завжди виконуються вимоги ст. 261 КУпАП [3], відповідно до якої про кожний випадок адміністративного затримання осіб поліцейські інформують центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, крім випадків, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника. Така ситуація пов'язана з різними причинами, починаючи з відсутності відповідних знань щодо наявності такої вимоги, процедури та номерів, за якими слід повідомляти та закінчуючи відсутністю належного процесуального оформлення факту адміністративного затримання, тобто нескладання протоколу про адміністративне затримання. Слід згадати про ще одне проблемне питання – це строки адміністративного затримання, визначені в ст. 263 КУпАП [3], а саме: адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більш як три години, крім випадків порушення порядку обігу наркотичних засобів та прикордонного режиму – до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

Три години замалий строк, з врахуванням, що його перебіг починається з моменту фактичного обмеження свободи затриманої особи. Як зазначалось вище, під час адміністративного затримання може виникнути необхідність застосування поліцейських засобів примусу, зокрема спеціальних засобів. При

цьому, важливо, що будь-який поліцейський захід примусу, в тому числі і застосування спеціальних засобів, вживається виключно для виконання повноважень поліції, і повинен бути припинений, якщо: 1) досягнуто мету його застосування; 2) очевидно, що мету заходу неможливо досягнути; 3) немає необхідності в подальшому застосуванні такого заходу. Так, в Законі України «Про Національну поліцію» визначено, що поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату. Порядок застосування поліцейських заходів примусу визначений в ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію» [2]. Так, поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування спеціальних засобів і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим.

Виникає питання щодо критеріїв «достатності часу», які є наразі невизначені та відповідно мають елемент суб'єктивної оцінки, тобто є оціночним поняттям, застосування якого у законодавстві, на наш погляд, є неприпустимим, оскільки може призвести до свавільного порушення прав та свобод людини.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку [1]. Знову ж таки, критерії «значної відстані» не визначені на нормативному рівні, що слід вважати певною правовою прогалиною. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення [2].

Таке формулювання порядку застосування поліцейських заходів примусу в законодавстві з одного боку зрозуміле, оскільки не можливо передбачити в законодавчому акті всі можливі ситуації, а з іншого – потребує деталізації на рівні підзаконних нормативно-правових актів та якісного відпрацювання

навиків застосування заходів примусу під час підготовки поліцейських.

При чому бажано, щоб таке відпрацювання відбувалось під час комплексних практичних занять, із залученням фахівців як з питань правого забезпечення застосування спеціальних засобів при адміністративному затриманні, так і фахівців з тактико-спеціальної підготовки. Поліцейським слід завжди пам'ятати про обов'язок надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу [2]. Порядок застосування поліцейських заходів примусу включає в себе визначення переліку осіб, до яких застосування спеціальних засобів заборонено, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо. До даного переліку віднесено: жінок з явними ознаками вагітності; малолітніх осіб; осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості [2].

Слід зазначити, що не завжди в практичних умовах можливо чітко визначити явні ознаки вагітності, старості, наявності інвалідності, а ти більше вік особи. Так, візуально відрізнити 13 річну особу, яка відноситься до малолітніх (до 14 років) та 15 річну особу, яка вже такою не є, досить складно. Важливим є відпрацювання відповідних навичок у поліцейських під час навчання.

І не можна не звернути увагу на некоректну назву «особи з явними ознаками обмежених можливостей», яка суперечить Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 [4], який оперує поняттям «особа з інвалідністю» замість всіх попередньо вживаним, на кшталт «інвалід», «особа з обмеженими можливостями» тощо. Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати виключно зазначені в ст. 42 Закону України спеціальні засоби: 1) гумові та пластикові кийки; 2) електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії; 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо); 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; 5) засоби примусової зупинки транспорту; 6)

спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби; 7) службові собаки та службові коні; 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії; 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу; 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень; 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами; 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Важливо, що про застосування до особи спеціального засобу поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника. У випадку заподіяння поліцейським особі поранення або каліцтва внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора [2].

Звертає на себе увагу відсутність визначення конкретного часового терміну виконання даної вимоги, адже часто вживаний термін «негайно» є оціночним, хоча і має тлумачення у судових рішеннях як «момент, коли з'явилась реальна можливість виконання певного зобов'язання». Загальні правила застосування кожного із спеціальних засобів визначені в ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Слід зазначити, що найбільш часто із всього переліку спеціальних засобів в практичній діяльності при адміністративному затриманні використовуються кайданки та інші засоби обмеження рухомості, а також гумові та пластикові кийки. Звертає на себе увагу відсутність конкретного переліку засобів обмеження рухомості. Зокрема, в п. 3 ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що до засобів обмеження рухомості відносяться кайданки, сітки для зв'язування тощо [2], тобто перелік не є вичерпним. Це призводить до використання поліцейськими в якості таких будьяких підручних засобів, на кшталт ременя, стяжок та ін. Така ситуація потребує глибокого аналізу, дослідження закордонного досвіду з цього питання, міжнародних та європейських стандартів.

У ч. 8 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України [2], однак наразі не існує жодного відомчого акту, який би деталізував положення Закону України «Про Національну поліцію» щодо порядку та правил застосування спеціальних засобів.

Однак така необхідність назріла та вимагає виваженого та якісного підходу до розробки та впровадження окремого нормативного акту МВС України з окреслених

питань. Як ми бачимо існує комплекс проблемних питань застосування поліцейськими адміністративного затримання взагалі та спеціальних засобів під час його здійснення зокрема. Тому необхідно об'єднати зусилля науковців та практичних працівників для їх вирішення, а також здійснювати пошук ефективних форм підготовки поліцейських з питань застосування спеціальних засобів під час адміністративного затримання, з врахуванням закордонного досвіду, міжнародних та європейських стандартів.

### Список використаних джерел:

1. Конституція України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>(датазвернення: 25.09.2019).
2. Про Національну поліцію. URL: Закон України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.09.2019).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 25.09.2019).
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 25.09.2019).
5. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ України: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 4.10.2013 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z1496-15>(дата звернення: 25.09.2019).
6. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).
7. Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку: Резолюції 34/169 Генеральної асамблеї ООН URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_282](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282) (дата звернення: 30.09.2019).
8. Декларація про поліцію : Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 1979 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_803](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803) (дата звернення: 30.09.2019).

### References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>(datazvernennia: 25.09.2019).
2. Pro Natsionalnu politsiiu. URL: Zakon Ukrainy <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (data zvernennia: 25.09.2019).
3. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (data zvernennia: 25.09.2019).
4. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (data zvernennia: 25.09.2019).
5. Instruktisiia z oformlennia materialiv pro administratyvni pravoporushennia v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: zatverdzhena nakazom Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 4.10.2013 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z1496-15>(data zvernennia: 25.09.2019).

6. Poriadok informuvannia tsentriv z nadannia bezoplatnoi vtorynnoi pravovoi dopomohy pro wypadky zatrymanna osib: zatverdzeni postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.12.2011 № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF> (data zvernennia: 25.09.2019).

7. Kodeks povedinky posadovykh osib po pidtrymsti pravoporiadku: Rezoliutsii 34/169 Heneralnoi asamblei OON URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_282](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282) (data zvernennia: 30.09.2019).

8. Deklaratsiia pro politsiiu : Rezoliutsii Parlamentskoi Asamblei Rady Yevropy № 690 1979 r. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_803](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803) (data zvernennia: 30.09.2019).